

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Political geography. World-economy, nation-state and locality

Wusten, H. van der

Citation

Wusten, H. van der. (1986). Boekbespreking van: Political geography. World-economy, nation-state and locality. *Acta Politica*, 21: 1986(4), 483-485. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449531>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449531>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

ene kant en politieke interesse, prioriteiten en strijdpunten, politieke voorkeur en politieke participatie aan de andere kant. Hoewel deze verwachtingen vaak op lange, ingewikkelde, soms zeer indirecte onderbouwingen stoelen, is de analyse daarvan zeer beperkt. Controlevariabelen zijn niet of nauwelijks te vinden. In de data wordt bij voorbeeld een relatie gevonden tussen waardeoriëntatie en politieke interesse. In hoofdstuk 7 werd echter al aangetoond dat opleiding van invloed is op de ontwikkeling van waardeoriëntaties. Aangezien het overbekend is dat er een verband bestaat tussen opleiding en politieke interesse (zoals gemeten in de meeste enquêtes), zou het voor de hand moeten liggen om de onderlinge relatie tussen deze variabelen rechtstreeks te onderzoeken.

Over een andere verwachting schrijft Van Deth zelf: 'Het verband tussen waardeoriëntatie en partijkeus is van bijzonder belang omdat het een alternatief vormt voor de common-sense opvatting dat de keuze voor een linkse of rechtse partij een gevolg zou zijn van de sociaal-economische status van een individu' (p. 190). Ten eerste kan worden opgemerkt dat het veronderstellen van een relatie tussen sociaal-economische status en partijkeus op meer dan 'common-sense' is gebaseerd. Ten tweede mag waardeoriëntatie hoogstens als een aanvullende en nauwelijks als een alternatieve verklaring kunnen functioneren. Ten derde, en dit is het belangrijkste, is het niet eens mogelijk over aanvulling of alternatief te spreken tenzij de invloed van sociaal-economische status constant wordt gehouden of: tenzij sociaal-economische status als controlevariabele in de analyse wordt betrokken. Dit gebeurt echter niet.

De lezer krijgt reeds in hoofdstuk 6 een vermoeden van de al genoemde spannende ontkenning. Dit is één van de weinige plaatsen in het boek waar gebruik wordt gemaakt van longitudinale vergelijkingen. De percentages 'materialisten' en 'post-materialisten' uit zeventien enquêtes worden vergeleken. De conclusie luidt: 'De zeventien waarnemingen blijken een min of meer stabiele verdeling te beschrijven' (p. 125). Dit is in feite niet wat men zou hebben verwacht. Indien de waardeoriëntaties van individuen in belangrijke mate een weerspiegeling zijn van de omstandigheden waarin men is opgegroeid (zie verwachting 7) juist is dan zou men een stijging in het percentage post-materialisten moeten verwachten (of een stijging gevolgd door enige daling). Deze 'verwachting' is meer dan een normale hypothese; het is de hoeksteen waarop het gehele model is gebouwd (zie ook p. 210). En toch vindt men evenveel post-materialisten in 1982 als in 1970!

In het één na laatste hoofdstuk wordt de socialisatiehypothese verder onderzocht. Mogelijke cohort-leeftijd- en periode-effecten worden vergeleken. Politieke interesse als 'conditionerende factor' wordt ook onderzocht maar de conclusie blijft dat 'de socialisatiehypothese als een centraal element van vele theorieën over sociale veranderingen in de bekende vorm onhoudbaar is' (p. 240).

Had men een verrassender ontkenning kunnen verwachten? Wat is dan de waarde van het model, de 'verwachtingen' en de analyse van de voorafgaande 200 bladzijden? Een antwoord op deze vraag kunnen wij echter pas in het vervolg verwachten; dit boek eindigt hier.

Het is vaak al te makkelijk voor een recensent te concluderen dat de auteur eigenlijk een ander boek had moeten schrijven. Toch kan men in dit geval nauwe-

lijks ontkomen aan het doen van enkele suggesties, eventueel voor het zojuist genoemde vervolg. Om te beginnen zou de analyse van cohort, leeftijd en periode-effecten in hoofdstuk 10 veel uitvoeriger mogen zijn. In plaats van eigen, ongepubliceerde congressstukken slechts kort samen te vatten of te citeren had de auteur beter zijn volledige analyse hier kunnen presenteren. Dit zou de helderheid van deze ingewikkelde materie ten goede zijn gekomen.

Gezien het belang voor het Inglehart-model had de bespreking van de socialisatiehypothese het centrale element van het boek mogen vormen. De implicaties voor het model en voor de in hoofdstuk 7 gevonden relaties hadden besproken kunnen en moeten worden. Hierdoor zou een grotere bijdrage aan de wetenschap zijn geleverd dan in de huidige opzet. Het vervolg wacht ik met spanning af.

G. A. Irwin

P. J. Taylor, **Political geography. World-economy, nation-state and locality**, Longman, Londen en New York 1985, 238 p.

Binnen de geografie is de politieke geografie op het ogenblik een specialisatie in opkomst: eigen congressen, een nieuw tijdschrift (*Political Geography Quarterly*), een wassende stroom van inleidingen en de instelling van nieuwe leerstoelen duiden daarop. Het heeft iets van een wederopstanding. De politieke geografie kwam eerder tot bloei aan het einde van de 19e eeuw, maar verviel na de tweede wereldoorlog tot een onbetekenend onderdeel van de geografische wetenschappen. Ratzel, McKinder en Bowman, voormannen uit die eerdere bloeiperiode, richtten zich voor een belangrijk deel op de positie van hun eigen land in de internationale betrekkingen die zij sterk beïnvloed achtten door de ligging van hun respectievelijke landen ten opzichte van andere en ten opzichte van de open zeeën. Eén uitloper van deze stroming, Haushofers Geopolitik, onderhield van meet af aan nauwe banden met het Duitse nazisme. Dit was één van de redenen van de terugval na 1945. De recente herwaardering is niet eenvoudig te verklaren. Feit is dat ze gevoed wordt vanuit andere onderdelen van de geografie, waar de rol van bestuurlijke organen en van politieke beslissingen steeds nadrukkelijker aan de orde komt. Dit geldt bij voorbeeld bij de verklaring van de ruimtelijke spreiding van bewonerscategorieën binnen steden, een belangrijk onderwerp van de stadsgeografie. Daarnaast speelt waarschijnlijk een rol dat binnen de politieke wetenschappen een aantal verschijnselen, die geografen vertrouwd voorkomen naar zich laat aanzien, meer prominent aan de orde wordt gesteld. Ik denk daarbij bij voorbeeld aan de rol van gemeenschappelijke grenzen en van nabijheid in de internationale betrekkingen en aan de persistentie van politieke voorkeuren in territoriaal omliggende milieus.

Taylor is een vooraanstaande vertegenwoordiger van de huidige generatie politiek geografen. Hij is de hoofdredacteur van de *Political Geography Quarterly* en schreef (samen met Johnston) een overzichtswerk over verkiezingsgeografie, maar ook meer gespecialiseerd werk over aanhangpatronen bij Amerikaanse pre-

sidentsverkiezingen en over effecten van diverse methoden van afbakening van kiesdistricten. Hij heeft zich nu gewaagd aan een inleiding, de zoveelste in het genre binnen korte tijd. Vergeleken met veel voorgangers heeft het werk in ieder geval de verdienste dat de hele stof vanuit enkele centrale gezichtspunten wordt geordend. Hoewel driftig leentjebuurt wordt gespeeld bij belendende percelen (zoals bij de politieke wetenschappen, maar daar niet alleen) is Taylor er mijns inziens wel in geslaagd een betrekkelijk distinctief geografisch gezichtspunt te ontwikkelen, waarbij hij bovendien de door politiek geografen in de loop van de tijd geopperde inzichten in meer en vaak minder goedkeurende zin met zijn eigen visie confronteert. Toch is er met het boek nogal wat mis. Voor ik dat nader aangeef eerst een korte kenschets van de inhoud.

Het boek bestaat uit zes hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt het centrale theoretische gezichtspunt, de benadering vanuit het wereldsysteem, verduidelijkt. Hierbij wordt bijzonder zwaar geleund op Wallerstein, in het bijzonder op diens essays verzameld in *The politics of the world-economy* (1984). De economische eenwording van de wereld in de zin van een algemeen geldend kapitalistisch regelsysteem, de differentiatie van die ene wereld in core, semi-periphery en periphery, de politieke fragmentatie binnen het wereldsysteem in de vorm van het staatsstelsel en de dynamiek in het systeem gedomineerd door de lange golven van Kondratieff vormen de centrale elementen. Taylor meent dat de politieke geografie aan deze politieke economie zou kunnen bijdragen door de relaties te systematiseren die zich tussen de eenheden op de drie voornaamste schaalniveaus in het wereldsysteem voordoen; het globale niveau (the level of reality), het staatsniveau (the level of ideology), het lokale niveau waarop zich het dagelijks leven afspeelt (the level of experience). Taylors aanduidingen geven al enigszins aan wat de functie van elk niveau is en hoe men zich de relaties in grote trekken kan voorstellen. De overige vijf hoofdstukken bevatten beschouwingen geordend naar de drie onderscheiden niveaus toegespitst op de erfenis die eerdere geografen op het betreffende terrein nalieten, de nuttige bijdragen van andere disciplines en een schets van Tayloriaanse politieke geografie voor het betreffende onderdeel. De hoofdstukken gaan over geopolitiek en imperialisme (samen het globale niveau), staat en natie plus een aparte beschouwing over verkiezingsgeografie (het ideologisch niveau) en één hoofdstuk over de lokale politiek in het leven van alledag. Met name op dit laagste niveau is het moeilijk het verband met Wallersteins algemene kenschets vast te houden. Naar het einde toe neemt de systematiek af en gaat het boek lijden aan een overmaat aan losse suggesties uit de pen van een gedreven naar de meet spurtende onderzoeker.

De wel zeer besliste omarming van Wallerstein heeft een aantal duidelijke nadelen. Er is een neiging het voluntaristische element in de politiek te verwaarlozen en het onpersoonlijk regelmechanisme van het kapitalisme steeds weer aan te wijzen als de uiteindelijk beslissende instantie bij alle besproken kwesties. Verklaringen lopen dus onverbiddeijk van lagere naar hogere schaalniveaus. De deining in het wereldsysteem veroorzaakt door Kondratieffs lange golven wordt zonder veel omhaal geprefereerd boven alternatieve opvattingen over golven (b.v. Modelski's lange golven) en boven opvattingen die het bestaan van een dergelijke regelmaat in

zijn geheel bestrijden. Interessante resultaten boekt Taylor niettemin met zijn analyse van de samenhang tussen Kondratieffs golven en de diverse fasen van de verwerving en afstoting van koloniën door westerse mogendheden (p. 74 e.v.).

De verdeling in schaalniveaus is van belang. Geografen zijn erop uit milieus te specificeren die voor het handelen van sociale eenheden van belang zijn. Het optreden van die eenheden heeft een bepaalde territoriale reikwijdte, de milieus hebben een bepaalde situering en omvang. Milieus van verscheiden schaal passen min of meer in elkaar. Bij Taylor worden zoals gezegd drie schaalniveaus onderscheiden. Zijn dit nu de belangrijkste of zelfs de enige drie in alle kwesties? Om te gaan twijfelen behoeft men alleen maar te denken aan het regionale niveau tussen staat en wereldsysteem of aan het regionale niveau tussen de staat en het niveau van alledag (geïnspireerd op Castells daily urban system). Taylor maakt daarnaast in zijn beschouwingen per niveau nauwelijks een onderscheid tussen de op het betreffende niveau gevormde milieus en de eenheden (personen, organisaties, staten) die met een bij het betreffende niveau passende reikwijdte opereren.

Al met al heeft Taylor een enthousiasmerende, maar riskante want nogal eenzijdige inleiding tot de politieke geografie geschreven. Duidelijk onderbelichte onderwerpen zijn besluitvormingsprocessen (voor geografen van belang vanwege de inspiraties uit de omgeving der besluitvormers en vanwege de repercussies op de ruimtelijke orde) en de invloed van culturele factoren op politieke oriëntaties (door geografen vaak bestudeerd met het oog op de duurzaamheid van regionale culturen). Het boek is om onduidelijke redenen opgedragen aan Karl Liebknecht, wiens naam door zetters in Singapore zo is verhaspeld, dat het lijkt alsof hij nog verder uit het Oosten komt: Liebknecht.

H. van der Wusten

Mr. Th. Holterman, **Recht betreffende lagere rechtsgemeenschappen**. W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1984, XII, 178 p.

Recht betreffende lagere rechtsgemeenschappen bestaat uit twee delen. In het eerste deel, 'Staatsvorming', wordt een reeks kaders aangegeven waarbinnen dit recht begrepen kan worden. Het bevat twee hoofdstukken, een waarin de auteur eigen inzichten en standpunten uiteenzet en verantwoordt en een thematische en functionele bepaling geeft van het proces van staatsvorming en een hoofdstuk waarin informatie wordt verschaft over herkomst en samenstelling, taken en rangschikking in de staatsorganisatie van bestuursorganen op het decentrale niveau. Dat gebeurt aan de hand van een schema waarin is gedifferentieerd naar monarchale, populistische en corporatistische elementen in de staatsorganisatie, en twee mengvormen. Van een monarchaal element is sprake 'waar in een pyramidale bestuursorganisatie vanuit de top gezagsdragers (bestuursorganen) benoemd kunnen worden in lagere rechtsgemeenschappen en waar die top beschikt over een aantal bevoegdheden die in de vorm van eenrichtingsverkeer kunnen worden uitgeoefend' – vergelijk de benoeming van burgemeester en CdK en het goedkeurings- en vernietig-